

Heikki Leskinen

* 10.10.1930 † 7.12.2021

Jyväskylän yliopiston suomen kielen emeritusprofessori Heikki Leskinen kuoli pitkällisen sairauden uuvuttamana itsenäisyyspäivän jälkeisenä iltana 7.12.2021. Hän oli syntynyt Aleksis Kiven päivänä 10.10.1930, joten voidaan sanoa, että Aleksis Kiven tavoin hänkin eli Eino Leinon sanoin syksystä jouluuun. Syksyn ja joulun väliin onneksi mahtui 91 onnellista ja työntäyteistä vuotta.

Heikki Leskinen oli syntyisin Laatokan luoteisrannikolta, missä hän viettikin elämänsä ensimmäisen vuosikymmenen. Hänen isänsä toimi Kurkijoella metsätalousneuvojana, ja Heikin lisäksi perheeseen kuului neljä vanhempaa ja yksi nuorempi veli. Koulutiensä Leskinen aloitti Elisenvaarassa Suohovin kansakoulussa, jonka vanha rakennus lienee edelleen pystyssä - oli ainakin silloin, kun hän monen vuosikymmenen jälkeen pääsi itse käymään paikkan päällä vuosituhannen vaihteessa. Talvisodan alettua tuo koulutie katkesi. Perhe asettui asumaan uuden rajan toiselle puolen Parikkalaan eikä sieltä väliaikaisesti-kaan enää siirtynyt takaisin idemmäs.

Heikki Leskisen kiinnostus kieleen ja erityisesti kotiseudun kielimuotoon oli syntynyt hyvin varhain. Vaikka urasuunnitelmat lienevät hahmottuneet nekin jo

aikaisessa vaiheessa, ei niiden toteutuminen ollut lainkaan varmaa. Isä epäroi kuulemma aluksi pitkään, kannattaako kaikkia poikia ylipäänsä kouluttaa, ja vaikka Heikki-poika olikin osoittanut erityisesti kielellistä lahjakkuutta, oli isällä lopulta mielessään aivan muita vaihtoehtoja, ja kuulemma hän oli ajatellut nuorimmalle pojalleen erityisesti farmaseutin uraa. Kiintoisa sattuma on muuten se, että Leskisen julkaisuluettelon ensimmäinen kirjoitus näyttää käsitelleen keltataudin hoitoa. Lopulta hän osoitti määrätietoisuutta, joka oli hänessä leimallinen ominaisuus muutenkin, ja hakeutui Helsingin yliopistoon opiskelemaan suomen kieltä. Heikki Leskinen on itse kertonut, että ainevalinnan taustalla vaikutti paitsi kielellinen lahjakkuus myös se, että hän piti hyvin tärkeänä korostaa juuriaan ja suomalaisuuttaan. Samat perusteet tuntuvat olleen painavia hänen myöhemmissäkin valinnoissaan. Kun esimerkiksi professuurin hakeminen aikanaan ajankohtaistui, oli tarjolla kaksi samanaikaista vaihtoehtoa, Jyväskylä ja Turku. Jyväskylään hän Leskinen sitten päätyi eikä ilmeisesti tullut katumapäälle missään vaiheessa, sillä toisinaan hän yksittäisesti puheli siihen tapaan, että ”se Turku olisi ollut niin kaukana kotoa”. Kodilla hän

siis tarkoitti itäisiä synnyinseutujaan, jotka säilyivät hänelle aina rakkaina ja tärkeinä.

Kandidaatinopinnoissaan Heikki Leskinen opiskeli suomen kieltä ja kotimaista kirjallisuutta, sivuaineena Suomen historia ja kansanrunoudentutkimus. Pro gradu valmistui vuonna 1954 Parikkalan murteesta professori Martti Rapolan ohjauksessa. Opiskeluaikoinaan Leskinen teki paljon murteiden ja nimistön tutkimukseen liittyvää kenttätöitä alan pioneerin Veikko Ruoppilan opastuksella. Kandidaattiopintojensa loppuvaiheessa hän pääsi työhön karjalan kielen sanakirjan toimittukseen ja antautui tutkijan uralle, vaikka hankki varmuuden vuoksi myös äidinkielen opettajan pätevyuden.

Heikki Leskinen väitteli vuonna 1963 diakronis-synkronisella tutkimuksella *Luoteis-Laatokan murteiden äännehistoria*, jonka aineiston oli pääosin kerännyt itse. Huolellisen analyysin avulla hän osoitti, että Luoteis-Laatokan murteen pohja on muinaiskarjalassa, vaikka sen peittääkin uudempi vaikutus Viipurin Karjalasta ja Savosta. Helsingin yliopiston dosentiksi hänet nimitettiin vuonna 1966 ja Jyväskylän yliopiston suomen kielen professoriksi 1.9.1967. Hän toimi tässä virassa eläkeikänsä saakka, yhteensä 26 vuotta. Virkaanastujaisesityksessään käsittelee kielihistoriallisen tutkimuksen asemaa.

Heikki Leskisen nimissä on, yhteisjulkaisut mukaan lukien, lähes 80 julkaisua 50 vuoden ajalta. Keskeiset tutkimukset liittyivät suomen murteiden, etenkin kaakkoismurteiden mutta myös laajemmin itämerensuomalaisten kielten äännehistoriaan. Tämä suunta oli nähtävissä jo hänen väitöskirjassaan. Hän käsittelee muun muassa siirtokarjalaisten murteen sulautumista, kaakkois- ja inkeröismurteiden äänteiden kesto-suhteita ja kaakkoismurteiden

sananloppuisen n-äänteen edustusta. Morfologian ja syntaksin puolella Leskinen tutki itämerensuomalaisten kielten ja saamen imperatiivin muodostusta, kuten analyytistä *anna - laske - tyyppiä*. Myöhemmin urallaan hän kiinnostui englantilaisperäisistä lainasanoista ja onomatopoeettis-deskriptiivisestä sanastosta.

Kielitieteen forumien ulkopuolella Leskinen julkaisi lukuisia yleistajuisia kirjoituksia etenkin suomen itämurteista ja karjalan kielestä. Kuriositeettina voi mainita, että hän tarkasti yhdessä professori Heikki Kirkisen kanssa murreasun kaakkoismurteisesta Asterix-julkaisusta *Kallija tyttölöi*. Leskisen 60-vuotisyhdistelmäkirjassa *Laatokan piiri* (1960) julkaistiin viisitoista artikkelia, joiden yhdistävänä teemana on muinaiskarjalainen kieliyhteys ja sen eri taholle ulottuva vaikutus.

Tieteellinen toiminta ei luonnollisestikaan rajoitu pelkkiin julkaisuihin. Heikki Leskinen toimi vuonna 1976 perustetun Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen johtokunnan jäsenenä ja puheenjohtajana kaksitoista vuotta. Leskisen johdolla Jyväskylässä aloitettiin myös sosiolingvistinen suomen puhekielen murroksen tutkimus, jota hänen oppilaansa Aila Mielikäinen jatkoi. Toinen merkittävä tutkimushanke oli karjalan kielikartasto, joka käsittelee kaikille suomen itämurteille ja karjalan kielelle yhteisiä sanoja. Sen ensimmäinen osa ilmestyi laitoksen omana julkaisuna, ja myöhemmin hankkeen tuloksia on julkaistu osana laajaa itämerensuomalaista kielikartastoa *Atlas linguarum fennicarum*. Eräänlaisena tieteellisen uran huipentumana voi pitää 8:tta kansainvälistä fenougristikongressia (CIFU 8), joka järjestettiin Jyväskylässä vuonna 1995. Suomalaisen Tiedekatemian jäseneksi Heikki Leskinen kutsuttiin vuonna 1973.

Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitoksen henkilökunta ja voimavarat kasvoivat Leskisen professorikaudella huomattavasti. Laitos muutti vuonna 1977 Seminaarinmäelle vasta peruskorjattuun, arvokkaaseen 1800-luvulta peräisin olevaan tiilirakennukseen, joka ristittiin Fennicumiksi. Suomen oppiaine toimi Fennicumissa ensin itsenäisenä laitoksena ja siten osana kielten laitosta yli neljäkymmentä vuotta. Laajimmillaan silloisessa suomen kielen ja viestinnän laitoksessa opetettiin suomen kielen lisäksi suomen sukukieliä, fonetiikkaa, yleistä kielitiedettä ja puheoppia. Suomen kielen opiskelijoiden sisäänottokiintiöksi vakiintui 35, mitä luokkaa se on yhä. Leskisen kaudella laitoksesta valmistui lähes 300 filosofian kandidaattia, 17 lisensiaatintutkintoa ja 8 väitöskirjaa.

1970- ja 1980-luvun hierarkkisessa ilmapiirissä laitoksen johtaja ja professori jäi helposti etenkin alkuvaiheen opiskelijoille etäiseksi, kun hänet opintojen parissa tapasi oikeastaan vasta syventävissä opinnoissa ja seminaareissa. Toki hänen kirjoittamansa, laitoksen julkaisusarjassa ilmestynyt suomen murteiden kolmiosainen oppikirja tuli tenttiin lukiessa tutuksi. Vanhemmille opiskelijoille ja aloitteleville tutkijoille Heikki Leskinen näytti vähemmän muodollisen, leikkisänkin puolensa, ja muuten kirjakielisessä puheessakin saattoi vilahtaa kotoinen ”mie”. Eläkeiän lähestyessä hän teki opiskelijoiden kanssa kollektiiviset sinunkaupat. Hän jäi eläkkeelle vuonna 1993.

Monien hallintouudistusten jälkeenkin voidaan todeta, että Jyväskylän yliopiston kieli- ja viestintätieteiden laitoksen ja soveltavan kielitieteen keskuksen juuret ovat Heikki Leskisen johtamassa laitoksessa. Erillistä fonetiikan, yleisen kielitieteen tai suomen sukukielten opetusta

Jyväskylässä ei enää ole, mutta toisaalta viestintätieteet ja soveltava kielitiede ovat kasvaneet 1980-luvulta lähtien huomattavasti. Suomen kielen tutkimuksen, opetuksen ja äidinkielen opettajien koulutuksen asema Jyväskylän yliopistossa on vakaa.

Kielentutkimuksen ohella Heikki Leskisellä oli toki muitakin kiinnostuksen kohteita, joiden parissa hän rentoutui ja joista hän mieluusti jutusteli perhepiirissä ja lähimpien tuttujensa seurassa. Urheilu oli ollut hänelle tärkeä asia lapsesta asti. Aktiiviurheilijaksi Leskinen ei missään vaiheessa ryhtynyt millään tasolla, mutta penkkiurheilijana hän oli sitäkin innokkaampi ja kaikkien hänen urheiluinnostustaan vierestä seuranneiden mukaan varsin eläytyvä. Pian pääkaupunkiin asetuttuaan hän pääsi seuraamaan Helsingin olympialaisia, joista hänelle jäi loppuiäksi lukuisia tärkeitä urheilumuistoja. Erityisesti suomalaisurheilijoiden perinteiset menestyslajit yleisurheilu ja hiihto olivat Leskelle rakkaita, mutta sen lisäksi hän seurasi tarkasti muun muassa jalkapalloa. Jyväskylässä hän esimerkiksi istuskeli kesäisin säännöllisesti Harjun stadionin katsomossa seuraamassa paikallisten jalkapalloseurojen otteita. Omasta kunnostaan hän piti huolta lenkkeilemällä aktiivisesti erityisesti Laajavuoren maastoissa.

Heikki Leskinen oli kiinnostunut myös historiasta ja seurasi hyvin kiinteästi ajan-kohtaisia asioita vaikkakaan ei koskaan ollut poliittisesti aktiivinen. Hän on itse kertonut, että kiinnostus lähti lapsena liikkeelle, kun hän kuuli uutisen Itävallan liittämisestä Saksaan. Tuolloin hän oli vasta seitsenvuotias eli kävi kansakoulun ensimmäistä luokkaa. Jotenkin hän kertoi aavistaneensa, että nyt on tapahtumassa jotain, mitä on pakko seurata, ja kyllähän ne seuraukset häneen omakohtaisesti osuivatkin.

Aivan viimeisiin elinviikkoihinsa asti Leskinen seurasi maailmanpolitiikan tapahtumia lopulta paljolti kyselemällä niistä muilta siinä vaiheessa, kun lehtien lukemi-

nen ja television seuraaminen ei enää helposti onnistunut. Voi hyvin kuvitella, mistä hänen kanssaan tällä hetkellä keskusteltaisiin, jos elinpäiviä olisi riittänyt enemmän.

Vesa Jarva ja Juha Leskinen